

„Daněk se v některých podstatných věcech mylil..“ Základní témata diskuse nad Slavomilem C. Daňkem

Ondřej Macek

Zusammenfassung: Die Diskussion über das Werk von Slavomil Daněk. Der Beitrag analysiert und thematisiert die Diskussion, die über das Werk von Slavomil C. Daněk geführt wurde: Er stellt fest, dass Daněk bisher eher wegen den Aussagen seiner Glaubenslehre kritisiert wurde als wegen seiner Forschung als ein Alttestamentler. Seit den 30-er Jahren wurde er des Docketismus oder eher der Relativierung der Historizität verschiedener Geschichten des Heilswerkes verdächtigt. Erst nach seinem Tod entbrannte darüber in den Jahren 1949–1951 auf den Seiten der kirchlichen und theologischen Zeitschriften eine recht große Polemik auf dem Gebiet des modernen Tschechischen Protestantismus. In den Artikeln, die über Daněk geschrieben wurden, erscheinen folgende Themen: Frage nach seiner Beziehung zur Liberalen Theologie, Periodisierung seines Werkes, seine Christologie. Bisher wurde nur eine kleine Aufmerksamkeit dem Milieu gewidmet, in dem er wirkte und aus dem er stammte, nämlich seiner Zugehörigkeit zu der reformierten Kirche und seine Beziehung zu der Tschechischen Reformation und zum tschechischen Protestantismus.

Rozsahem předčilo to o Daňkovi napsané zřejmě již to Daňkem napsané. Vedle dvou disertací¹ a nejméně dvou diplomových prací² se jedná především o několik desítek časopiseckých a novinových článků. V následujících odstavcích se tedy pokusíme o stručnou a pouze základní probírku

¹ EMANUEL HUML, Slavomil Daněk: Rozbor základů jeho theologického myšlení a zrání do roku 1922: disertační práce na KEBF, Praha, [1987?]; PAVEL OTTER, Hlavní postavy českobratrské hermeneutiky. Daněk – Souček – Hromádka: disertační práce na ETF UK, Hradec Králové, 1995.

² PAVEL FILIPÍ, Pokus o rozbor dogmatických prvků v exegetickém přístupu a systematických závěrů k exegetickému postupu prof. Slavomila C. Daňka: Písemná práce, kterou podal Pavel Filipí jako součást druhé odborné zkoušky theologické katedře systematické theologie při Komenského fakultě v Praze v prosinci 1958, Praha, 1958; ALENA HANZOVÁ, Intencionalita tradičního procesu S. C. Daňka a B. S. Childse: diplomová práce na ETF UK, Praha, 2003.

(především) publikovanou diskusí a o její roztržidění podle témat a otázek, které nad Daňkem zazněly.

1.

Slavomil C. Daněk (1885–1946) představoval zdroj provokace nejspíše již ve 30. letech 20. století, alespoň o tom svědčí kusé zmínky o hádkách s Františkem Žilkou (1871–1944) či v redakci Kalichu, a jistý osten zaznívá pak rovněž i v podtónu řeči, kterou ho do děkanského úřadu uváděl Ferdinand Hrejsa (1867–1953).³

Předmětem širších (církevních) diskusí se však Slavomil C. Daněk stal asi až v reakci na teze, které představil nejprve na setkání s faráři v Myslibořicích a v zápětí ve své děkanské přednášce *Verbum a fakta*,⁴ kterou otevřel tvrzením „*Písmo není Slovo boží... Slovo boží není ani v něm. Slovo boží je za Písmem.*“ Veřejných polemik či alespoň recenzí však tehdy ještě takřka nebylo.⁵ (Daněk ovšem myslibořickou přednášku, která byla zřejmě oproti inaugurační více „dogmatická“, nakonec neotiskl, i když to původně plánoval.)

Z této doby je dochován v Archivu Josefa L. Hromádky (1889–1969) záznam soukromého rozhovoru Hromádky s Daňkem, který zřetelně svědčí o pozvolna se formulujících otaznících nad starozákonníkovými exegetickými teoriemi, resp. dogmatickými závěry.⁶

³ Cítil jej alespoň MILOŠ BIČ, Slavomil Ctibor Daněk k 30. výročí úmrtí a nedožitým devadesátinám, in SLAVOMIL DANĚK, *Vybrané studie*, Praha: Kalich, 1977, s. 51–64. Srov. FERDINAND HREJSA, *Děkanská zpráva za studijní rok 1935–36*, kterou přednesl při slavnostní děkanské inauguraci ve čtvrtek 10. prosince 1935 prodekan Husovy fakulty, prof. Dr. Ferd. Hrejsa, in *Ročenka Husovy československé fakulty bohoslovecké v Praze za rok 1935–1936*, Praha: Husova fakulta, 1937, s. 3–8. (Už tehdy byl nedostatek publikační činnosti hodnocen záporně.)

⁴ SLAVOMIL C. DANĚK, *Verbum a fakta Starého zákona!*, in *Ročenka Husovy československé fakulty bohoslovecké v Praze za rok 1935–1936*, Praha: Husova fakulta, 1937, s. 11–33, 35–38.

⁵ JOSEF B. JESCHKE, *Recenze „Verbum a fakta SZ“*, Kalich: *Revue československých evangelíků* 16 (1937), s. 60nn. A. N., *Z bohosloveckých pracoven: Co je Slovo Boží – Daňkovo Verbum a fakta Starého zákona*, Kalich: *Revue československých evangelíků* 16 (1937), s. 46–50.

⁶ Záznam obsahu soukromého rozhovoru s prof. Daňkem, konaného 3. 2. 1937, Archiv J. L. Hromádky, knihovna ETF UK.

Slavomil C. Daněk měl v tomto rozhovoru říci, že historizace faktů původně „kulticko“-„mýtické“ povahy byla v určitém tradičním stádiu patrně nutností, „historičnost“ nutným rouchem podstatných kvalit. Biblická tradice se bez tohoto roucha nemohla obejít ze strukturálních důvodů. Tato nutnost byla dána lidskou hříšností. Ale je to jen nutnost výrazu a nelze říci, že by to byla nutnost transcendentní, že by pocházela z přímé a původní Boží vůle, a tedy ani, že by byla založena v realitě oněch faktů, o nichž tradice mluví. Smýšlet jinak by podle Daňka znamenalo opírat víru o berle, popř. podkládat Bohu nemožnost obejít se bez oněch „historických faktů“. Daněk odmítal zájem na „historickém faktu“ jakožto podstatné složce víry, neboť nejen že se tím podle něj vnějšně zabezpečujeme před možnou katastrofou (např. vykopou-li neexistenci Ježíše), nýbrž se i vnitřně zabezpečujeme před znečištěním víry. V pozadí je i polemika vůči islámu, který se (přece) rovněž prokazuje historickými fakty. Oproti němu si však podle Daňka může biblická tradice dovolit nechat (historická) fakta padnout, aniž by s nimi padla i podstata, Slovo zůstává. Daněk se s Hromádkou shodli, že tu již nejde v první řadě o exegetický, ale o dogmatický problém, který však bude třeba řešit exegezí Nového zákona a především epištol. Daněk nevylučoval, že by se mohlo ukázat, že některá fakta spojená s kvalitami nakonec ostojí. Hromádka naopak zdůraznil, že křesťanská víra nestojí na takovémto prokázání kvalit, ale na „pohoršení kříže“. V závěru se oba kolegové podle záznamu dotkli několika problémů exegeticko-systematických, např. jakou funkci mají datace v Novém zákoně (Augustus, Pilát), co znamená *sarx egeneto*, jak se liší *incarnatio* od *incorporatio*, zda k *sarx* patřila historická postava a tedy *sóma* ad. Hromádka nakonec Daňkovi odcitoval Karla Bartha (1886–1968):

„Dass das Wort Fleisch ward, soll ausdrücklich auch heissen, dass es zeitlich ward, dass die Wirklichkeit der Offenbarung in Jesus Christus auch das war, was wir die Lebenszeit eines Menschen nennen.“⁷

2.

Na Daňkovy odborné práce zareagoval kriticky za jeho života, zdá se, pouze Bedřich Hrozný (1879–1952), zmiňuje to alespoň M. Bohatec ve

⁷ Záznam obsahu soukromého rozhovoru s prof. Daňkem, konaného 3. 2. 1937, s. 1–3; KARL BARTH, Credo: die Hauptprobleme der Dogmatik dargestellt im Anschluß an das apostolische Glaubensbekenntnis, 3. vyd. München: Chr. Kaiser, 1935, s. 71.

zde přetištěné přednášce. Bibliografie B. Hrozného však žádnou odpovídající recenzi (či posudek) neuvádí⁸ a ani se jí nepodařilo zatím nalézt. Naopak Daněk s Hrozného pracemi polemizoval několikrát.⁹

(Ostatně bylo by v budoucnu snad přínosné srovnat S. C. Daňka s jeho dvěma vrstevníky a spolužáky, starším B. Hrozným, který po krátký čas dokonce rovněž vyučoval Starý zákon na nově založené Husově fakultě, a mladším J. B. Kozákem.)

3.

Samotnou diskusi nad Daňkem, resp. nejprve nad jeho dílem, otevřela až přednáška Josefa B. Součka (1902–1972) z února 1945,¹⁰ při které autor proti Daňkovým teoriím, tak jak je chápal na základě četby Gedalji a knížky *Krise kritiky*,¹¹ postavil postulát: „Bůh není vázán ani na ‚kult‘ a ‚náboženství‘, nýbrž může na znamení své svrchovanosti užít i jiných, na pohled ‚profánních‘ okruhů.“

Této (ještě) gentlemanské polemice předcházela zřejmě delší Součkova diskuse s Daňkem ústní i písemná. („Dvakrát jste řekl větu: Řekněte mi to theologicky, a pak si historicky můžete říci, co chcete.“)¹²

⁸ Jiří PROSECKÝ (ed.). Akademik Bedřich Hrozný: Bibliografie 1902–1979, Praha: Bibliografická edice Orientálního ústavu ČSAV, 1979.

⁹ Srov. SLAVOMIL C. DANĚK, Dr. Bedřich Hrozný: Vstup Přední Asie do dějin: Sumer, Akkad a Hethité. (Stať publikace: Dějiny lidstva. Díl I. Strany 265–384). Melantrich v Praze 1940. – Die älteste Geschichte Vorderasiens (Nejstarší dějiny Přední Asie). Melantrich, Prag 1940. Stran 170. [K 85.–]. – O nejstarším stěhování národů a o problému civilisace protoindické. Orientální ústav v Praze 1940. Stran 28, tabulek XX. [K 21.–], Kalich: Revue českých evangelíků 19/2 (1941), s. 52–57; SLAVOMIL C. DANĚK, Světla východu, Kostnické jiskry, 23(26)/ 4 (1941), s. 19–20.

¹⁰ JOSEF B. SOUČEK, Problém „navazování“ v exegesi: K teorii exegese R. Bultmanna a S. Daňka (Předneseno v Evangelickém díle dne 20. 2. 1945), Praha: Evangelické dílo při SR ČCE, 1945.

¹¹ SLAVOMIL C. DANĚK, Gedalja, in Sborník k prvnímu desetiletí Husovy fakulty 1919/20–1928/29, Praha: nákladem státním, 1930, s. 51–98; SLAVOMIL C. DANĚK, *Krise kritiky: Tři filologické vykřičníky*, Praha: nákladem vlastním, 1935.

¹² Josef B. Souček Slavomilu C. Daňkovi 3. března 1943, Archiv S. C. Daňka, Katedra praktické teologie ETF UK. (Daněk nepřestal J. B. Součka považovat vedle Josefa B. Jeschkeho a Miloslava Bohatce za svého nejlepšího žáka, stejně jako Souček Daňka za svého učitele.)

„Daněk se v některých podstatných věcech mylil...“

V prvních poválečných měsících formuloval Josef B. Souček své postoje i v bilančním dopise Josefu L. Hromádkovi do Princetonu, ve kterém ho zpravoval o válečných letech a ztrátách.¹³ (O tomto dopise se několikrát zmiňoval Jan Heller,¹⁴ ale jeho text byl objeven teprve nedávno.):

„Během války se velmi přiostrčil problém theologie prof. Daňka. Jeho, dovolte mi říci: doketistické tendence, pozorovatelné už alespoň od r. 1936, jsou stále výraznější, a jeho vliv na jistý počet theologů, vikářů a farářů i laiků silně stoupl (...) To nedobré je: jakýsi dualismus, statický přístup k problémům, nezáměr o etické a zejména veřejné problémy a úkoly, jakási křečovitost boje za čistotu slova Božího, namnoze jakési umíněné nevidění praktických potíží ve sborech...“

Pozoruhodný je pak také dopis z února 1946, ve kterém Josef B. Souček informuje Josefa L. Hromádku o Daňkově smrti:¹⁵

„Jistá věc je, podle mého mínění alespoň, že Daňek se v některých podstatných věcech mylil, ale stejně jisté je, že přinesl některé velmi zajímavé a plodné podněty a že by bylo škoda kdyby to zapadlo bez ohlasu.“

Na Součkovu únorovou přednášku Daňek nezareagoval, pouze se v jím pořádané theologické korespondenci Zvěst objevila poznámka Bohuslava Pospíšila (1905–1959), proč si posluchači Evangelického díla nepozvou raději Daňka samotného, když o něm chtějí slyšet, a proč J. B. Souček nechal při svém rozboru v potaz také přednášku Verbum a fakta.¹⁶

4.

Po tomto prologu se zřejmě obvinění „z doketismu“ šířilo v bohosloveckých kuloárech a pozice žáků bez učitele se pozvolna (i vlivem doby) radikalizovala, až veřejnou diskusi otevřel Daňkův zeť, Miloslav Bohatec (1913–1968), článkem Historie, theologie, doketismus, příspěvek k theologické šeptandě,¹⁷ resp. Josef L. Hromádka, který článek redakčně uvedl a který později za její hlavní téma označil christologii.¹⁸

¹³ Josef B. Souček Josefu L. Hromádkovi 8. června 1945, Archiv J. L. Hromádky, knihovna ETF UK.

¹⁴ Např. JAN HELLER, Nelpění a tao, Křesťanská revue 66 (1999), s. 7–11.

¹⁵ Josef B. Souček Josefu L. Hromádkovi 24. února 1946, Archiv J. L. Hromádky, knihovna ETF UK.

¹⁶ Zvěst, X.H.a, 21. února 1945, s. 120.

¹⁷ MILOSLAV BOHATEC, Historie, theologie, doketismus: Příspěvek k theologické šeptandě, Křesťanská revue 16 (1949), s. 272–276.

Následující debata byla beze sporu jednou z nejmóraznějších tištěných poválečných polemik českého protestantismu, tak na ni např. vzpomínal ve svých pamětech i Jan M. Lochman (1922–2004):

„Ta diskuse měla svůj aktuální význam, jako pokus bránit tomu, aby se theologická odpovědnost nerozpoltila na dvě oblasti náboženskou, podstatnou, a na sekulárně dějinnou, jejíž správu lze přenechat sekulárním mocnostem.“¹⁹

V debatě otištěné v Křesťanské revue a v Theologia evangelica přibližně mezi lety 1949–1951, se vystřídali kromě již zmíněných Josef B. Souček, Amedeo Molnár, Jiří Z. Altynski, Luděk Brož, Miroslav Hájek, Josef Smolík, Slávie Radechovská, Jiří Vojtěchovský, Bohuslav Holý a Rostislav Nechuta. V zásadě možno povědět, že „daňkovská strana“ odmítla obvinění z doketismu, ale zároveň rovněž odmítla více či méně zřetelně zájem na historickém Ježíši a tak, zdá se, i na historicitě některých událostí dějinné spásy. Slovy Miloslava Bohatce:

„Kochati se v historicitě Kristově jest opovrhovati Synem, jenž jest od věků až na věky tentýž...“²⁰ či „...kdo v Boha právě věří, má Krista sobě přítomného od jesli až na kříž, byt se v historii vůbec nic nedělo...“²¹

Na první Bohatcův článek zareagoval J. B. Souček kritikou jazyka a pojmové nevyjasněnosti. K němu se vzápětí přidali J. M. Lochman a A. Molnár (1923–1990), kteří ve společném článku rovněž požádali o vyjasnění pojmů „dějiny“, „historie“, „theologie“, „doketismus“ a připojili i výtku z narušování christologického dogmatu: „Plná historicita Kristova ve smyslu jeho konkrétní zařazenosti do našeho prostoru dějinného, jeho přebývání mezi námi na určitém úseku dějin, je nedílnou složkou jeho lidství.“²²

¹⁸ JOSEF L. HROMÁDKA, Potřeba theologických rozhovorů: Slovo redakce ke článku Dr M. Bohatce, Křesťanská revue 16 (1949), s. 271–272; JOSEF L. HROMÁDKA, Theologie a mythus: K diskusím minulých měsíců, Křesťanská revue 17 (1950), s. 180–184.

¹⁹ JAN M. LOCHMAN, Oč mi v životě šlo, Praha: Kalich, 2000, s. 92. Pozoruhodně tento Lochmanův dojem koresponduje s charakteristikou ČCE, kterou pro své nadřízené provedl blíže neurčený církevní tajemník v roce 1953: „Vnitřně jest pak církev rozdělena do několika proudů – biblisté či daňkovci, vedení farářem z Libštátu (M. Bohatec), kteří se chtějí praktického života vzdálit soustředěním se na studium bible...“, Národní archiv SUC 111/1953/2.

²⁰ M. BOHATEC, Historie, theologie, doketismus, s. 275.

²¹ MILOSLAV BOHATEC, Bůh zjeven jest v těle, Křesťanská revue 17 (1950), s. 179.

Ovšem teprve další z účastníků, Jiří Z. Altynski (1920–1994), Daňkovo jméno poprvé vyslovil a vynesl tak navenek, co tušili jen zasvěcení (že právě o Daňkův odkaz tu především jde):

„Ať souhlasící či oponenti, budou nuceni studovat nejen projevy Dr. Bohatce samého, ale základnu, z níž Dr. Bohatec většinou vychází a na níž staví dál. Konkrétně řečeno: Výsledky životní práce svého učitele prof. S. Daňka.“²³

Protože J. Z. Altynski použil jako důkaz mdloby církve²⁴ básničky doporučené Synodní radou pro vánoční slavnosti, cítil příslušný tajemník Synodní rady, Luděk Brož (1922–2003), povinnost reagovat. Poezie křesťanů je skutečně taková, jaká je jejich theologie, ale „usuzovat na jalovou poesii autorů našeho výběru prostě proto, že jejich theologie není theologií pana Altynského, je jistě nehoráznost...“²⁵ Podle L. Brože „písmáři à la Altynski“ jen autoritativně přezývují formulace poznámek ke Kralické, přeshlapují nad konkordancí a jejich intelektuálské zaujetí se vzdaluje od zápasu konkrétního člověka.²⁶

Spor nabyl na rychlosti. Na J. Z. Altynského zareagovali také J. M. Lochman a A. Molnár, přičemž jeho příspěvek označili za „nevěcný“.²⁷ Miroslav Hájek (1923–1995) se přihlásil k Daňkovi jako ke svému učiteli, ale obvinění z doketismu vznášející se nad všemi daňkovci jednoznačně

²² JAN M. LOCHMAN – Amedeo Molnár, K článku Miloslava Bohatce, Křesťanská revue 16 (1949), s. 308.

²³ JIŘÍ Z. ALTYSKI, O doketismech a doketismu, Křesťanská revue 17 (1950), s. 26.

²⁴ Mdloba církve byla skutečně jedním z motivů celého „daňkovství“, tak jak se rozvíjelo během druhé světové války. Daňkem řízená korespondence Zvěst pravidelně tepala do stávajícího vedení církve a do úrovně církevní theologické práce, přičemž práce Svazu Nedělních škol byla tématem zvláště oblíbeným. Vše dospělo až tak daleko, že daňkovci jako samostatná skupina dokonce postavili v roce 1945 na volební synod ČCE vlastní kandidátku, byt na ní nikdo z čelných daňkovců nefiguroval.

²⁵ LUDĚK BROŽ, Poznámka k diskusi, Křesťanská revue 17 (1950), s. 58–59.

²⁶ K tomuto motivu se Luděk Brož vrátil i ve své habilitační práci Evangelium dnes, Praha: Kalich, 1974, a v eseji Slyšení a svědectví, in LUDĚK BROŽ (ed.), O společenství služby: Soubor esejů o československé evangelické cestě, Praha: Kalich, 1981, s. 89–141, kde Daňka charakterizoval jako hermeneuta Písma (Karla Bartha jako hermeneuta Písma a svědectví křesťanského sboru) a jako iniciátora obnoveného písmáctví evangelických sborů v období druhé světové války.

²⁷ JAN M. LOCHMAN – AMEDEO MOLNÁR, K hygieně theologických rozhovorů, Křesťanská revue 17 (1950), s. 86–89.

odmítl. Josef Smolík (1922) upozornil, že základní tón Bohatcova článku nebyl dosud vzat dosti vážně. Nebylo bráno vážně Bohatcovo připomínání tajemství spasení v Kristu. „Historická“ líčení, která jsou předkládána v nedělní škole, ale i na kazatelkách, zplošťují podle souhlasícího Smolíka názor na Krista a na celé dílo spásy...²⁸

Až konečně po krátkých vstupech Slávie Radechovské (nebratrskost rozhovoru), Jiřího Vojtěchovského (požadavek, aby theologové vydali jasné stanovisko k teologii S. C. Daňka) a Bohuslava Holého²⁹ vstoupil do diskuse znovu její iniciátor M. Bohatec.³⁰ M. Bohatec však formálně nereagoval na žádnou z námitek a otázek, které mu byly předloženy, a rovnou zaútočil:

„Narození Ježíše Krista v Betlémě je theologisace dějin náboženství, umučení Ježíše Krista na Golgotě je theologisace mythologie...³¹ Náboženství je vášnivě vyhledávání přítomnosti božstva a živelné vytváření obecnství s božstvem. Křesťanství namnoze už přestalo být náboženstvím, zbylo nám trochu dojemné historie a chaboučká morálka. Tu skutečnost nestačí jen vidět, cítit, uvědomovat si... Reformace je nová formace, nové stvoření. Potřebujeme nových skutků víry, nové teologie, ano, nového Boha, toho, kterýž přijíti má, kterého nepozná nikdo, kdo si svého pánbička jen znovu tlustě natírá starými barvami. Pro toho Přicházejícího a dosud Nepoznatelného je třeba riskovat i ztrátu víry a duše...“³²

Diskusi uzavřel J. L. Hromádka dvěma christologickými rozborů.³³ Po krátkém oddychu následovala ještě poznámka Josefa B. Jeschkeho (1902–1977), rozsáhlý článek Rostislava Nechuty (1916–1993),³⁴ Hellerův

²⁸ JOSEF SMOLÍK, Příspěvek k diskusi, Křesťanská revue 17 (1950), s. 122–123.

²⁹ „Mám za to, že církev, t. j. konkrétně její učitelé, musí říci – dříve či později – buďto jistě, jistě anebo nikoli, nikoli. Kdo řekne A, musí říci i B. Jestliže Adam přes svou ahistoričnost je skutečným, pak je jistě skutečným i Kristus, bez historie, ano – proti historické vědě.“ BOHUSLAV HOLÝ, Začněme od Adama, Křesťanská revue 17 (1950), s. 150–151.

³⁰ Do mezikasu zřejmě ovšem spadá jeho přednáška pro studenty bohosloví z 16. listopadu 1949, kterou i z tohoto důvodu zde poprvé vydáváme.

³¹ M. BOHATEC, Bůh zjeven jest v těle, s. 175n.

³² M. BOHATEC, Bůh zjeven jest v těle, s. 180.

³³ JOSEF L. HROMÁDKA, Theologie a mythos: K diskusím minulých měsíců, Křesťanská revue 17 (1950), s. 180–184; JOSEF L. HROMÁDKA, Na okraj christologických rozhovorů, Theologia evangelica 3/1 (1950), s. 5–12.

³⁴ ROSTISLAV NECHUTA, Písmo, svědectví (o) zjevení, Theologia evangelica 4 (1951), 235–245 a Ještě Písmo jakožto svědectví (o) zjevení, Theologia evangelica 4 (1951), s. 370–377.

pokus podtrhnout význam literární analýzy starozákonních textů pro odhalení „kolik je v nich vskutku historie a kolik nutno odečíst na vrub historisující theologie“³⁵ a Molnárův výklad termínu doketismus,³⁶ o který byl požádán. Nakonec se v roce 1953 v reakci na „nezdařenou diskusi v KR 1950“ rozhodl k vystoupení Daňkův nástupce Miloš Bič, ve kterém zopakoval, co už zaznělo, že je totiž třeba Daňka chápat z jeho dobového pozadí, ve kterém proti jednomu extrému postavil extrém druhý: „Proti pochybné historii, jež umožnila teologii až k rozpakům, co se SZ dnes, vyzdvihl Daněk teologii nezávislou na historii, jež ovšem ve všeli- jak skresleném a nepochopeném dotažení také nezřídká vede k trapnému rozpaku, co se SZ dnes? Les extrêmes se touchent!“³⁷

(Daňkovci se stáhli a M. Bohatec odešel z církevní služby.) Další debaty nad Daňkem a o Daňkovi se však napříště nesly ve stínu této diskuse a musely se s ní vyrovnat. Především pak s otázkou, zda christologie zde představená Daňkovými žáky byla i christologií Slavomila C. Daňka a zda Bohatcovo chápání historie v bibli bylo i chápáním Daňkovým.

5.

Než přejdeme k jednotlivým otázkám, které v diskusích o Daňkovi zazněly, zastavme se ještě u Daňkovy pozůstalosti a u časového přehledu daňkovského bádání.

Když Slavomil C. Daněk v únoru 1946 zemřel, shodli se jeho příznivci i oponenti bez problému na tom, že jeho dílo zůstalo torzem a že jeho vydaných prací je v zásadě poskrovnu. Rozcházeli se pouze v určení příčiny – zda více napsat nestihl, nechtěl či nesvedl. Vydána nebyla vlastně ani jediná rozsáhlejší monografie. Až na tři desítky prací tvoří ze zhruba dvou stovek položek jeho bibliografie naprostou většinu publicistické glosy, překlady a knihy, které zpracovával jako nakladatelský redaktor.

³⁵ JAN HELLER, Christologie a exegese, Křesťanská revue 19 (1952), s. 236–237.

³⁶ „Při doketismu, uvidíme, nejde jen o zdánlivost Kristova těla. Jde také o to, má-li Kristova postava také jiný než jen náznachý význam, zejména pak o to, má-li časovost Kristovy inkarnace a jeho smrti soteriologický smysl. Každý doketismus vychází vědomě či bezděky z určitého, předem stanoveného pojmu Boha, Slova Božího, Božího Syna či Krista, a nalézá tento pojem v Ježíš naplněný nebo aspoň znázorněný.“ AMEDEO MOLNÁR, Příspěvek k rozhovorům o doketismu, Křesťanská revue 19 (1952), 204–211.

³⁷ MILOŠ BIČ, Historie a mythologie ve službách theologie, Křesťanská revue 20 (1953), s. 42.

O vydání odborných prací (disertace a habilitace) Slavomila C. Daňka se poprvé snažil krátce po jeho smrti Miloslav Bohatec. S žádostí u Synodní rady Českobratrské církve evangelické o přidělení potřebných finančních prostředků však neuspěl,³⁸ a tak se výsledkem žákovy péče o učitelův odkaz stal alespoň čtvrtý díl biblických úvah *Dnem i noci*,³⁹ třetí díl biblických otázek *Včera i dnes*⁴⁰ a nekompletní vydání *Dobového pozadí*.⁴¹ Následující vydavatelské úsilí pak skočilo již nezdarem a dalšího zpřístupnění (reedice) se dočkalo Daňkovo dílo až v roce 1977,⁴² u příležitosti třicátého výročí úmrtí a nedožitých devadesátin, a to péčí Miloše Biče (1910–2004), Zdeňka Souška (1925) a Pavla Filipiho (1936). O dvaadvacet let později pak vyšla v redakci Milana Balabána (1929) útlá sbírka *Daňkových kázání*.⁴³

Po šedesáti letech je tedy možno konstatovat, že nevydány zůstaly obě akademické práce,⁴⁴ tři fakultní skripta,⁴⁵ zhruba dvě desítky kázání, dvě přednášky⁴⁶ a korespondence.⁴⁷

³⁸ Dopis z 13. listopadu 1946. Na SR ČCE došlo 16. listopadu 1946; přiděleno číslo 3521. Archiv SR ČCE.

³⁹ MIRJAM DAŇKOVÁ – MILOSLAV BOHATEC, *Písničky srdci smutnému: Dvě kázání pamětná*, Praha: Kalich, 1946.

⁴⁰ SLAVOMIL C. DANĚK, *Solí ozdobená: Dva essaye zvěstovatelské*, Praha: Kalich, 1948.

⁴¹ SLAVOMIL C. DANĚK, *Dobové pozadí Starého zákona*, Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951.

⁴² SLAVOMIL DANĚK, *Vybrané studie*, Praha: Kalich, 1977.

⁴³ SLAVOMIL C. DANĚK, *Rosa na ratolestech, Z odkazu evangelických kazatelů 2 / Slavomil C. Daněk*, Praha: Kalich, 1999.

⁴⁴ SLAVOMIL C. DANĚK, *Posvátné stromy ve Starém zákoně: disertační práce na FF UK, Libštát, 1917*; SLAVOMIL C. DANĚK, *El-šaddaj: Studie k historii lokálního kultu hebrejského: habilitační práce na HČsEFB, Libštát, 1920*.

⁴⁵ SLAVOMIL C. DANĚK, *Literárně-kritický úvod do Starého Zákona: Přednášky na Husové evang. bohosl. fakultě 1929/30*, Praha: rozmnožený strojopis, 1930; SLAVOMIL C. DANĚK, *Principia hebraeitis Veteris Testamenti grammatica*, Praha: vlastním nákladem (stenciloprint), 1934; SLAVOMIL C. DANĚK, *Rudimenta hebraeitis Veteris Testamenti lexicalia*, Praha: vlastním nákladem, 1935.

⁴⁶ SLAVOMIL C. DANĚK, *Jak čtu Bibli*, Praha: Klub Vinohrady (stenciloprint), 1941; SLAVOMIL C. DANĚK, *Slovo a jeho poměr k Písmu*, Praha: Martinský kroužek (stenciloprint), 1943.

⁴⁷ O částečnou nápravu a lepší přístupnost k Daňkovu dílu usiluje připravená edice SLAVOMIL C. DANĚK, *Slovo jest za slovy: výbor z díla*, Jihlava: Mlýn, v tisku.

Součková přednáška z Evangelického díla byla vlastně jediným (kritickým) systematickým rozbořem Daňkova díla, který vznikl za jeho života.⁴⁸ K šedesátým narozeninám připravili Daňkovi žáci a přátelé svému učiteli sborník, který zároveň obsahoval jeho víceméně kompletní bibliografii.⁴⁹ Během tzv. sporu o doketismus (1949–1951) vyšla druhá Součková studie o Daňkovi, která je dodnes patrně nejzákladnějším (jistě však nejcitovanějším) titulem daňkovského bádání.⁵⁰ Nahradit se jí pokusil svým rozsáhlým německým článkem v roce 1958 Bohuslav Pospíšil v prvním ročníku nového fakultního časopisu *Communio viatorum*. Jeho práce sice obsahovala i systematicko-theologický rozbor Daňkova díla, ale kýženého uznání nedosáhla.⁵¹ Naopak – první vpravdě daňkovská monografie Pavla Filipiho se s ní již v témže roce kriticky vyrovnávala.⁵²

První sled článků o Daňkovi po doketistickém sporu vyšel až v roce 1965 při příležitosti nedožitých Daňkových osmdesátin.⁵³

Dva žáci se pokusili získat Daňkovi příznivce v zahraničí, v roce 1947 Josef B. Jeschke překladem jednoho z Daňkových článků⁵⁴ a v roce 1968

⁴⁸ J. B. SOUČEK, Problém „navazování“ v exegesi.

⁴⁹ BOHUSLAV POSPÍŠIL (ed.), *K slovu tvému: Studie z Písma a o Písmu*, Praha: přátelé profesora Daňka, 1945.

⁵⁰ JOSEF B. SOUČEK, Slavomil Daněk: Pokus o rozbor jeho theologického díla, *Theologia evangelica* 3/2 (1950), s. 65–73; JOSEF B. SOUČEK, Slavomil Daněk: Pokus o rozbor jeho theologického díla (Dokončení), *Theologia evangelica* 3/3–4 (1950), s. 132–143; znovu JOSEF B. SOUČEK, *Theologické a exegetické studie*, Praha: Centrum biblických studií, 2002, s. 17–39.

⁵¹ BOHUSLAV POSPÍŠIL, Slavomil Daněk: Skizze seines theologischen Profils, *Communio viatorum* 1 (1958), s. 45–59 a 158–167.

⁵² P. FILIPÍ, Pokus o rozbor dogmatických prvků v exegetickém přístupu a systematických závěrů k exegetickému postupu prof. Slavomila C. Daňka.

⁵³ MILAN BALABÁN, Osamělá stráž, *Křesťanská revue* 32 (1965), s. 172–174; JAN HELLER, Nad dílem prof. Daňka, *Křesťanská revue* 32 (1965), s. 176–178; Jiří RUML, Pastor animae, *Kostnické jiskry* 50 (20. září 1965); BOHDANA DAŇKOVÁ, Vzpomínky na profesora Daňka, *Kostnické jiskry* 50 (8. října 1965); JAN HELLER, Zápas o Daňka, *Kostnické jiskry* 50 (8. října 1965).

⁵⁴ SLAVOMIL C. DANĚK, Nicht Quellen, sondern Syntax, *Judaica: Beiträge zum Verständnis des jüdischen Schicksals in Vergangenheit und Gegenwart* 3/3 (1947), s. 199–209, (přeložil Josef B. Jeschke a Martin Hofmann). Pomohl tak Daňkovi zřejmě k jediné citaci (receptci) v zahraniční práci: Karlheinz Rabast, *Die Genesis*, Berlin: Evangel. Verl.-Anst., 1951, s. 28.

Jan Heller druhou daňkovskou monografií⁵⁵ i dalšími články, které k Daňkovi odkazovaly či z něj vycházely.⁵⁶ (K Daňkově prezentaci zahraničnímu čtenáři přispěl svým článkem také Petr Macek.)⁵⁷

Oživení „daňkovských studií“ nastalo opět při dalším výročí v roce 1976⁵⁸ a pak především na prvním daňkovském symposiu v roce 1986.⁵⁹

Z konce osmdesátých a začátku devadesátých let pocházejí dvě zmiňované daňkovské disertace, z nichž první se věnuje pouze analýze Daňkova díla do roku 1922 a druhá jej rozebírá v rozhovoru s Josefem L. Hromádkou a Josefem B. Součkem.⁶⁰ A zatím poslední „daňkovská diskuse“ se odehrála mezi Milanem Balabánem a Janem Hellerem, z nichž první jmenovaný je autorem i dvou nejnovějších studií.⁶¹

⁵⁵ JAN HELLER, *Der tschechische Alttestamentler Slavomil Daněk 1885–1946: Studentexte für das Forschungsseminar an der Kirchlichen Hochschule Berlin: Sommersemester 1968*, Berlin: Kirchliche Hochschule, 1968.

⁵⁶ JAN HELLER – MARTIN PRUDKÝ, *Die Prager Arbeit am Alten Testament und ihre Analogien zur sog. Amsterdamer Schule*, *Summa* 19 (1987), s. 14–18; JAN HELLER, *Die Wissenschaftlichkeit der kerygmatischen Bibelauslegung*, *Communio viatorum* 23 (1980), s. 49–56; JAN HELLER, *Der Traditionsprozeß in der Auffassung der Prager Alttestamentler*, in JAN HELLER, *Von der Schrift zum Wort: Das Alte Testament zwischen Gestern und Heute*, Berlin: EVA, 1990.

⁵⁷ PETR MACEK, *The Prague School of the Old Testament Research and the Canonical Approach to the Scripture: A Preliminary Comparison*, *Communio viatorum* 30 (1987), s. 89–97.

⁵⁸ PAVEL FILIPI, *Homiletický aspekt Daňkovy exegetické metody*, *Křesťanská revue* 43 (1976), s. 124–125; JAN HELLER, *O profesoru Daňkovi*, *Kostnické jiskry* 61 (8. února 1976); JOSEF SMOLÍK, *Chápání historie, vědecká metoda*, *Křesťanská revue* 43 (1976), s. 122–124; RUDOLF M. ŠIMŠA, *Učitel Slova*, *Kostnické jiskry* 61 (8. února 1976).

⁵⁹ JAN HELLER, *Symposium o Slavomilu Daňkovi*, *Kostnické jiskry* 71 (9. dubna 1986); ČESTMÍR HUDEC, *Daňkova práce s laiky: Vzpomínky jednoho z nich*, *Kostnické jiskry* 71 (9. dubna 1986); MILOSLAV KLAPUŠ, *Professor*, *Kostnické jiskry* 71 (9. dubna 1986); VLADIMÍR KUBÁČ, *Poznámky k studii prof. Slavomila Daňka Prorok a prorok*, *Křesťanská revue* 53 (1986), s. 225–226; AMEDEO MOLNÁR, *Odvaha začínajícího*, *Kostnické jiskry* 71 (9. dubna 1986); ROSTISLAV NECHUTA, *K otázce dějin v bibli*, *Křesťanská revue* 53 (1986), s. 203–209; JIŘÍ OTTER, *Naučení mládencům*, *Kostnické jiskry* 71 (9. dubna 1986); PAVEL OTTER, *Řeč o Bohu v Daňkově článku z roku 1913*, *Křesťanská revue* 53 (1986), s. 226–231.

⁶⁰ E. HUML, *Slavomil Daněk*; P. OTTER, *Hlavní postavy českobratrské hermeneutiky*.

6.

I když se postava Slavomila C. Daňka vracela na stránky theologického a církevního tisku, jak patrně, v druhé polovině 20. století víceméně pravidelně, nelze již další diskusi utřídit tématicky i chronologicky zároveň. Je ovšem možné vysledovat v článcích o Daňkovi skupinu otázek, na které se jejich autoři pokoušeli odpovědět, nebo které obzvláště často kladli.

První otázka, která se v těchto diskusích objevovala, mířila na vztah díla Slavomila C. Daňka k liberální theologii končícího 19. století a začínajícího 20. století. Především šlo o to, zda je Daněk pozdním dítětem toho směru, bojovníkem proti němu či jeho aktérem. Zatímco, Josef B. Jeschke považoval Slavomila C. Daňka za toho, který domýšlel předpoklady textové kritiky, jak je nadhodila liberální theologie,⁶² domníval se Pavel Filipi, že Daněk postřehl

„...základní bídu liberalismu, tedy neúměrnost požadavku vědecké metody ke snaze o náboženský efekt... a celé jeho dílo tedy bylo pokusem o – nikoli soulad vědy a víry, ale – theologii vědeckou a zároveň užitečnou“.⁶³

Nechtěl však zároveň ustoupit ani z pozic kriticko-vědeckých, ani z pozic náboženských; pokusil se tak překonat liberalismus „...jeho vlastním arsenálem pojmovým...“. Jan Heller oproti tomu postuloval, že zápas s liberální theologií je v pozadí Daňkova článku *Náboženský význam dogmatu*, ale i v pozadí jeho příklonu k reformačnímu a zvláště reformovanému dědictví otců.

Téma „historie v bibli“ a nařčení z doketismu bylo červenou nití daňkovských diskusí. Jako první se k těmto obviněním ještě před vypuknutím tzv. doketistického sporu (1949–1951) vyjádřil Josef B. Jeschke v Daňkově nekrologu, aby ovšem v dalších debatách již mlčel. Podle Jeschkeho byly

⁶¹ MILAN BALABÁN, *Sestupuje, trpí, je s námi* (Poznámky k Hellerově knize „Bůh sestupující“, Kalich, Praha, 1994), *Křesťanská revue* 62 (1995), s. 78–81; JAN HELLER, *Daňkova christologie*, *Křesťanská revue* 62 (1995), s. 193–196; Milan Balabán, *Solí ozdobený, Evangelický týdeník: Kostnické jiskry* 36 (1996), s. 3–6; J. HELLER, *Nelpění a tao*; MILAN BALABÁN, *A kdo uvěřil kázání našemu? Theologie Daňkových kázání*, in *Rosa na ratolestech, Z odkazu evangelických kazatelů 2 / Slavomil C. Daňek*, Praha: Kalich, 1999, s. 13–19.

⁶² JOSEF B. JESCHKE, *Blahoslavený ten muž: Za profesorem Dr. S. Daňkem*, *Kostnické jiskry* 31 (7. března 1946).

⁶³ P. FILIPI, *Pokus o rozbor dogmatických prvků v exegetickém přístupu a systematických závěrů k exegetickému postupu prof. Slavomila C. Daňka*, s. 36.

výtky tímto směrem zavdány neznalostí celého Daňkova díla a snad i tím, že byl Daňek podle jeho soudu platonikem, nikoli realistou ale nominalistou.

Po skončení tzv. diskuse o doketismus téma znovu otevřel v roce 1957 Jan Šimsa, kterého nad četbou Daňka napadla „...hluboká pochybnost o správnosti jeho pojetí většiny biblických postav, které podle něho byly vlastně božstvy, hrdiny kultů, než došlo k jejich euhemerisaci či historisaci...“;⁶⁴ ba vytýká Daňkovi, že tlumí svědectví o skutečných spasitelných skutcích božích s člověkem. Článek mladého Šimsy se stal podnětem mladému Pavlu Filipimu k napsání diplomové práce, ve které se pokusil o dogmatickou systematizaci Daňkovy theologie.⁶⁵

Do boje za Daňkovu rehabilitaci a za jeho očištění z doketistického nařčení pak pravidelně vyjížděl přibližně od šedesátých let Jan Heller. Jeden z jeho článků je dokonce nazván: Zápás o Daňka.⁶⁶ Podle Hellera nešlo o doketismus, ale o přesvědčení „...že dějiny samy v sobě nemají zjevovatelenskou funkci...“⁶⁷ Boha nelze zachytit nejen v přírodě, ale ani v dějinách, příroda ani dějiny nemohou sloužit jako pramen zjevení. „Boha zjevuje jen Slovo, nikoliv běh dějin. Bůh se zjevuje vždycky sám, nikdy není člověkem objeven. Ježíš Kristus pak je Boží zjevení proto, že je vtělené Slovo a nikoliv proto, že je historická veličina.“⁶⁸ Z toho Hellerovi vyplývá, že před Bohem stojí každý sám bez zajištění. O několik let později formuloval:

„Daňkova polemika proti historii je polemikou proti historickým konstrukcím, postaveným na domněle historických, ale ve skutečnosti kérygmaticky orientovaných výpovědích.“⁶⁹

Z historie pravda neroste, ale pouze se zde projevuje, prosazuje a začasť je zde i potlačována.

Z jiné strany se k nařčení z doketismu vyslovil i Jiří Ruml, který argumentoval snad autentickým dictem Daňkovým: „Zajisté žil, ale jak žil! Ano člověk, ale jaký!“⁷⁰ Podobným vykladačským směrem jako Jan Heller

⁶⁴ JAN ŠIMSAS. Problém historisace u Slavomila Daňka, Křesťanská revue 24 (1957), s. 70.

⁶⁵ P. FILIPÍ, Pokus o rozbor dogmatických prvků v exegetickém přístupu a systematických závěrů k exegetickému postupu prof. Slavomila C. Daňka.

⁶⁶ J. HELLER, Zápás o Daňka.

⁶⁷ J. HELLER, Zápás o Daňka.

⁶⁸ J. HELLER, Zápás o Daňka.

⁶⁹ J. HELLER, Výročí Slavomila Daňka, Křesťanská revue 52 (1985), s. 234.

⁷⁰ JIŘÍ RUML, Nezdál se: K odkazu S. Daňka, Křesťanská revue 41 (1974), s. 115.

se vydal po čtyřiceti letech i jeden z účastníků první diskuse, Rostislav Nechuta. Daňkovi podle něho šlo o to podtrhnout, že dějiny jsou v bibli až na druhém místě. Podle něho Daněk nechce

„...činit Boha pánem něčeho tak lidského či spíše nelidského, jako jsou dějiny. Jisté: Bůh neřídí do všech podrobností vše dobré i zlé v dějinách, jako by byl za vše odpovědný. Avšak přesto Bůh je Pánem smyslu a cíle dějin (...) pro tento cíl Bůh řídí vše dobré v dějinách a má pod ustavičným dozorem a rozkazem i vše zlé v nich...“⁷¹

Miloš Bič v řešení této otázky již zůstal u svých straších tezí, Daněk se podle něj v reakci na německou literárně či historicko kritickou školu, u které pozoroval vyprázdnění náboženských hodnot Starého zákona, dostal do opačného extrému, který si posléze sám uvědomil, ale již jej nestihl revidovat, totiž že nechtěl v biblických zprávách vidět ohlasy pozemského dění.⁷²

Oblíbeným námětem diskusí se stala dvě Daňkova vyznání z konce života. Totiž výrok „Soli Deo existentia“, který zazněl na oslavě jeho šedesátin 4. října 1945 v hotelu Gráf, a pak především poslední zachovaná poznámka – vyznání „Věřím v Boha Otce – a život věčný. Amen“, které rodina přetiskla na úmrtním oznámení. Jan Heller viděl v rukopisu, že se ruka pisatele chtěla rozjet do dalšího slova, ale už nebylo sil, a tak autor slil začátek písmenek do pomlčky, čímž zkrátil to, co tato slova jednoznačně znamenají, totiž Apoštolské vyznání víry. A poskytl tak výmluvné svědectví a zřetelnou odpověď všem, kdo ho po straně podezírali z nepravověří.⁷³ Jiní naopak tvrdili, že se jedná o monotheistický důraz proti příliš rozvinuté christologii. Nebo jako Milan Balabán, podle kterého Kristus nebyl zmíněn, nikoli proto, že by s ním Daněk nepočítal, ale proto,

„...že Kristus byl Daňkovi velikým *inklusive*, něčím transcendentně imanentním, něčím, co mělo zůstat ZA Písmem, a ovšem ZA dějinami, pokud v nich něčemu lze rozumět, a dvakrát ovšem *za církevní dogmatikou*, co nemá být vykřikováno na trzích ani na veletřích církevních a náboženských vůbec...“⁷⁴

A zatímco výrok „Soli Deo existentia“ Jan Heller interpretoval, jako radostné vyznání těch, kdo byli vysvobozeni od sebe samých, těch, kte-

⁷¹ R. NECHUTA, K otázce dějin v bibli, s. 208.

⁷² MILOŠ BIČ, Radostná zvěst Starého zákona, 2. vyd. Praha: KEBF, 1983, s. 169.

⁷³ J. HELLER, O profesoru Daňkovi.

⁷⁴ M. BALABÁN, Sestupuje, trpí, je s námi, s. 79.

rým bylo dáno v naději zahlédnout to, až bude Bůh všecko ve všech (1K 15,28),⁷⁵ soudí jiní, že to je největší výraz Daňkovy nabubřelosti.

Posledním tématem, které třeba zmínit, protože z diskusí nad Daňkem zřetelně vystupuje, je otázka po způsobu členění Daňkova díla, resp. po tom, zda je možné je rozdělit do nějakých vývojových period. Např. Josef B. Souček považoval za rozhodující krystalizační období léta 1919–1922,⁷⁶ tedy mezi napsáním Náboženského významu dogmatu⁷⁷ a Problému náboženského inferiorna,⁷⁸ později však tuto tezi, na základě které ovšem vystavěl např. Emanuel Huml svou disertaci,⁷⁹ revidoval a rozhodující zvrat posunul až do let třicátých,⁸⁰ maje tím na mysli zřejmě Daňkův odklon od pravověří.

7.

Je více než zřejmé, že v dosavadních diskusích převažovaly, pomineme-li osobní vzpomínky a rozborů konkrétních textů, otázky spíše dogmatické a logicky tedy tón tu více tu méně apologetický. Paralelně probíhalo spíše tiché dopracování i rozvíjení Daňkových tezí – na fakultě (M. Bič, J. Heller, M. Balabán, J. Smolík, P. Filipi) a v církvi (M. Bohatec, R. Nechuta, M. Růžička, J. Ruml, Z. Soušek, M. Mrázek, R. M. Šimša, M. Heryán ad.). Daněk se nestal (až na výjimky a do symposia v roce 2006) předmětem většího rozboru odborného, ani nebyl postaven do rozhovoru se svými dobovými soupeřnými apod. A navíc: odstupem času bylo termínům, kterých užíval, rozuměno méně a méně.

Dvě otázky, snad pro svou samozřejmost, takřka nezazněly:

(1) Nakolik byl Daněk také reformovaným theologem, odchovancem neok Calvinismu Böhlových žáků, jako byl jeho olomoucký farář František Prudký (1872–1939) (s kalvinistou Josefem Bohatcem se na vídeňské fakultě těsně minuli), a k tomu pozorným posluchačem Karafiátovým (1846–1929)? Což se, když ne jinde,⁸¹ zřetelně odráželo na jeho spolupráci na několika překladech: totiž na českých převodech knih Peter Brunner:

⁷⁵ JAN HELLER, Výročí Slavomila Daňka, Křesťanská revue 52 (1985), s. 236; J. HELLER, Nelpění a tao.

⁷⁶ J. B. SOUČEK, Slavomil Daněk.

⁷⁷ SLAVOMIL C. DANĚK, Náboženský význam dogmatu, Kalich: Revue českého náboženského života 6(2) (1919), s. 285–307.

⁷⁸ SLAVOMIL C. DANĚK, Problém náboženského inferiorna, Kalich: Rozhledy po životě náboženském 7 (1922), s. 230–239.

⁷⁹ E. HUML, Slavomil Daněk.

⁸⁰ JOSEF B. SOUČEK, Slovo – člověk – svět, Praha: Kalich, 1982, s. 149.

⁸¹ Srov. korespondence Zvěst.

O víře u Calvina,⁸² Karl Barth: Poznání Boha a služba Bohu: podle učení reformace,⁸³ které oba pořídil Bohuslav Pospíšil, či na revizi překladu Kalvínových modliteb, jak jej obstaral Rudolf M. Šimša (1912–1993)⁸⁴ a také v podnětu k novému překladu Heidelberského katechismu.⁸⁵

(2) Když se Slavomil C. Daněk přestěhoval do Libštátu, byl jedním ze 158.995 českých a moravských evangelíků. Vyrostl na Komenském a na Masarykovi.⁸⁶ Konal přednášky při Husových výročích.⁸⁷ Proti Kybalovi bránil Denise.⁸⁸ Pravá podstata české reformace se mu projevila v Jednotě bratrské a v jejím duchu, domníval se, volal po mravně-náboženském ukáznění individua. Kralická mu byla plodem nedostizné, možná poslední, vskutku náboženské kultury. A v prvním válečném čísle Bratrstva vyhlásil podle mého soudu ústy Karafiátovými českým evangelíkům tento program přežití v totalitním režimu (a jeho žáci jej částečně praktikovali i v totalitě druhé, které se narozdíl od svého učitel dožili):

„Tolik na ten čas o výbornostech i vadách našeho Nového Zákona. Končím pak tímto svým přesvědčením. Národ náš nepochybně zanikne, neobrátí-li se opět k Hospodinu a k jeho písmu. Nebo všechno naše národní usilování zůstane i na dále bez trvalých výsledkův, jelikož se mu nedostává mravní síly. A té lze dosíci jenom u Hospodina a to skrze Písmo. Zapustí-li pak slovo Hospodinovo v národním našem životě opět kořeny, jako za dnův starodávných, budou míti naše děti při vši své slávě i tu před námi přednost, že budou čítat slovo Boží v překladu nad náš nynější daleko dokonalejším. (Jan Karafiát. Rozbor Kralického Nového Zákona, 107, V Praze 1878.)“⁸⁹

Je tedy ještě třeba prozkoumat, nakolik byl S. C. Daněk dítětem českého protestantismu.

⁸² PETER BRUNNER, O víře u Calvina: Syllabus, Praha: KEBF v Ústředním církevním nakladatelství, 1953.

⁸³ KARL BARTH, Poznání Boha a služba Bohu: podle učení reformace: Syllabus 20 přednášek o Skotském vyznání roku 1560, Praha: s. n., 1955.

⁸⁴ JAN KALVÍN, Modlitby Jana Kalvína, Praha: Kalich, 1948.

⁸⁵ ZACHARIAS URSINUS – KAŠPAR OLEVIANUS, Katechismus to jest křesťanské učení nově podle vydání herbornského z r. 1623 přeložené a biblickými doklady tohoto vydání opatřené, 4. vyd., Praha: Českobratrské nakladatelství, 1949.

⁸⁶ Srov. SLAVOMIL C. DANĚK, Momentka, in FRANTIŠEK ŽILKA (ed.), Českoslovenští evangelíci T.G. Masarykovi, Praha: Kalich, 1930, s. 49.

⁸⁷ Podle Archivu FS ČCE Libštát jistě v roce 1915. Srov. též SLAVOMIL C. DANĚK, V pracovně Husově, Kalich: Časopis pro otázky náboženské a kulturní 4/7–8 (1914), s. 98–99.

⁸⁸ SLAVOMIL C. DANĚK, Problém kostnický a bělohorský, Kalich: Časopis pro otázky nábožensko kulturní 3/7–8 (1913), s. 98–102.

⁸⁹ SLAVOMIL C. DANĚK (nesignováno), Mutatis Mutandis, Bratrstvo 21 (1939), s. 65.